

بررسی نوشتار اتوبیوگرافیک در آثار املی نوتومب با تکیه بر نظریه لوژون و دوبروفسکی

پریا شجاعی (دانشجوی دکترا زبان و ادبیات فرانسه، گروه زبان و ادبیات فرانسه، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران)

paria.shojaee@gmail.com

فاطمه خان محمدی (استادیار زبان و ادبیات فرانسه، گروه زبان و ادبیات فرانسه، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران، نویسنده مسئول)

fatemeh_khan@yahoo.fr

Doi : 10.22067/61633

چکیده

املی نوتومب نویسنده معاصر بلژیکی همواره در حال نگارش است و بیشتر در قالب ژانرهای همچون اتوبیوگرافیک، اتوفیکسیون و تخیلی می نویسد و جالب اینجاست که خود اذعان می کند میان ژانر آثارش، تفاوت چندانی وجود ندارد و در همه آنها بحث تنها بر سر یک موضوع است: بشریت. این نوع نگارش نزد نوتومب قطعاً معلول حادثه خطیری است و از نقطه نظر روان شناسی دلیل خاصی برای برگزیدن این سبک وجود دارد. در بسیاری از آثارش پرداختن به گذشته، کودکی و خود مشاهده می شود و این همان موضوعی است که مورد توجه بسیاری از منتقدین قرار گرفته است. چرایی این مسئله نزد نوتومب و بسیاری از نویسندگان زن موضوعی قابل تأمل است که در این مقاله به آن خواهیم پرداخت. در این پژوهش به بررسی این موضوع می پردازیم که نه تنها آثار اتوبیوگرافیک نوتومب همچون «خرابکاری عاشقانه»، «نه آدم نه حوا» و «متافیزیک آوندها» گزارشگر دوران کودکی و نوجوانی نویسنده با روایتی واقعی از حوادث زندگی وی هستند، از محتوای دیگر کتاب های او همچون «بی گناهی قاتل»، «ردای یونانی» و «اسید سولفوریک» که در ظاهر رمانی کاملاً تخیلی به نظر می آیند نیز این گونه استنباط می شود که به زندگی شخصی و واقعی نویسنده ارجاع داده شده اند. در حقیقت، در این نوشتار سعی بر آن است تا دلیل انتخاب سبک اتوبیوگرافیک و اتوفیکسیون نزد این نویسنده تبیین گردد.

کلیدواژه ها: املی نوتومب، رمان اتوبیوگرافیک، اتوفیکسیون، لوژون، دوبروفسکی.

۱. مقدمه

حوزه‌های ادبی همانند اکثر زمینه‌های قدرت، از دیرباز تحت سلطه مردان بوده است: «از آغاز تمدن و پیدایش نگارش همه‌جا در حق زنان توسط مردان اجحاف شده است. در حقیقت این تنها مردان هستند که سنت‌ها و آداب و رسوم را و به دنبال آن قوانینی برای حکومت به بشریت پدید آوردند. این مردانند که متون نخستین همچون سوترای بودا و تعالیم کنفوسیوس را نگاشتند، همچنین این متون را تفسیر کرده و به آن استناد ورزیدند و خواستار خروج زنان از قدرت‌های روحانی و معنوی و عدم دستیابی آنان به قدرت‌های سیاسی و اقتصادی بوده‌اند.»^۱

به‌طور کلی به دلیل وجود جامعه تبعیض‌گر، زنان همواره حضور نسبی و ناچیزی در اجتماع و عرصه ادبیات داشته‌اند، هرچند که بسیاری از زنانی که به قشر نخبگان اجتماعی متعلق بوده‌اند توانسته‌اند به درون دنیای ادبیات رخنه کرده و با مترصد شدن به ژانر اتوبیوگرافیک، شرح حال و مصائب و مسائل خود را با دیگران در میان بگذارند.

در عرصه ادبیات معاصر، زنان نویسنده نقش گسترده‌ای در زمینه نوشتار در مورد زنان داشته‌اند، با این که از ابتدای قرن بیستم شاهد تحولی شگرف در این حوزه بوده‌ایم، اما همچنان اتوبیوگرافی زنانه بسیار مهجور مانده است.

در این نوشتار بر آنیم تا علت نگارش به سبک خاص اتوبیوگرافیک نزد نوتومب را دریابیم. همچنین به توضیح این رویکرد با آرای دوپروفسکی و لوژون خواهیم پرداخت و نیز به این پرسش پاسخ می‌دهیم که رمان اتوبیوگرافیک از نقطه نظر روان‌شناسی در تسلائی ترومای روحی چه کارکردی خواهد داشت.

۲. اتوبیوگرافی و زیرگروه‌های آن

پیش از پرداختن به بررسی آثار اتوبیوگرافیک نوتومب، تعریف ژانر اتوبیوگرافی و زیرمجموعه‌های آن ضروری به نظر می‌رسد. لغت «اتوبیوگرافی» آن گونه که امروزه از معنای آن برداشت می‌شود، کاملاً با آن چه که در عهد باستان از آن درک می‌شد، متفاوت است. در

1. Huguette Junod:

<http://www.edu.ge.ch/po/resde/realisa/travaux/francais/sifemmes/guide.pdf>.

حقیقت، به واسطه این معنی، ژانری جدید به حساب می‌آید، هرچند که این ژانر پیش از این با استناد به کارهای ژرژ گودورف، فیلسوف و پدیدارشناس فرانسوی با درجات و اشکالی متفاوت وجود داشته است. در قدیم این نوع نگارش، انتخابی ادبی برای نویسنده‌ای بود که رو به پایان حرفه ادبی خود است و بیشتر نگاهی بود به گذشته، به زندگی شخصی و کاری. در حقیقت این نوشته‌ها در دسته‌بندی مرور خاطرات قرار می‌گرفتند در حالی که امروزه نویسندگان در اوج جوانی این نوع نگارش را بر می‌گزینند.

اتوبیوگرافی ژانری بسیار گسترده است که دائم در حال جهش است و از همین روی بسیار سخت است که بتوان از آن تعریف واحدی ارائه داد. به عقیده فیلیپ لوژون، منتقد و نظریه‌پرداز بزرگ این حوزه، «وقتی به جزیره‌ای کشف نشده دست می‌یابیم، در ابتدا می‌خواهیم کل آن منطقه را ببینیم، حول و حوش آن را درک کرده تا بتوانیم بر اساس آن نقشه‌ای بکشیم» (لوژون، ۱۹۷۵، ص. ۳۶۰). به همین خاطر است که ما نیز درصدد یافتن دیدی کلی در این حوزه هستیم. هدف پژوهش ما این است که بی‌آنکه بخواهیم خود را صرفاً به نظریه لوژون محدود کنیم بیشتر روی قسمتی از کارهای وی متمرکز می‌شویم که کاملاً با آثار اتوبیوگرافیک امروزه سازگار است. همچنین از مطالعات سرژ دوبروفسکی، شخصی که لغت «اتوفیکسیون» را خلق کرد و نیز بتاتریس دیدیه که به مطالعات شخصی زنان پرداخته است، بهره می‌جوئیم. در این بخش، ابتدا تعریفی جامع از اتوبیوگرافی ارائه می‌دهیم و سپس به بررسی تعریف رمان اتوبیوگرافیک و اتوفیکسیون خواهیم پرداخت.

۲. ۱. اتوبیوگرافی

از آنجایی که علاقه جمعی به زندگی شخصی یک فرد و امکان همزادپنداری با وی زیاد است، اتوبیوگرافی نه تنها از لحاظ کمی روی دیگر ژانرها تأثیر گذاشته بلکه آن‌ها را نیز با خود هم‌نوا کرده است.

نویسندگان امروزی تمایل دارند داستان اثرشان حول زندگی شخصی خود و به‌ویژه دوران کودکی‌شان بچرخد. بر طبق نظریه روان‌شناسان بزرگی همچون فروید و لاکان دوران کودکی

نقش بسزایی در شکل‌گیری شخصیت آدمی دارد؛ بنابراین شاهد هستیم که روان‌شناسی در توسعه داستان‌های اتوبیوگرافیک و انواع آن بسیار مؤثر عمل کرده است.

۲.۲. رمان اتوبیوگرافیک و اتوفیکسیون

به‌نظر بسیاری از منتقدان، اکثر آثار املی نوتومب در زمره رمان اتوبیوگرافیک قرار می‌گیرند. لوژون در کتاب «قرارداد اتوبیوگرافیک» احتمال وجود رمان اتوبیوگرافیک را تنها در زمانی ممکن می‌داند که قهرمان داستان نامی متفاوت از نویسنده داشته باشد؛ در حقیقت نامی خیالی. لوژون به‌طور دقیق‌تر رمان اتوبیوگرافیک را چنین تعریف می‌کند:

«تمام متون خیالی که خواننده می‌تواند به محتوای آن شک کند و شباهت بسیاری به هویت نویسنده و شخصیت اصلی داستان دارند در زمره ژانر اتوبیوگرافیک قرار می‌گیرند. در حالی که نویسنده تمام تلاش خود را می‌کند تا این هویت را انکار کند و یا حداقل آن را تأیید نکند» (لژون، ۱۹۷۵، ص. ۲۵)

با وجود این، مرز بین اتوبیوگرافی و رمان همچنان مبهم است؛ به‌ویژه زمانی که بحث بر سر رمان اتوبیوگرافیک است. امروزه منتقدان برجسته، معادل واژه «اتوفیکسیون» را تخیل شخصی دانسته که کم‌کم با واژه «رمان اتوبیوگرافیک» در آمیخته است.

۳. اتوبیوگرافی در نوشتار زنان و نزد املی نوتومب

۲.۳. نگارش و هویت

زنان نویسنده نخستین گام‌ها به‌سوی بیانی مستقل از تفکرات فردی را زمانی برداشتند که نیاز به آزاد شدن از قید و بندهای اجتماعی و به‌تبع آن، فرو رفتن در دنیای شخصی‌ای را احساس کردند که از این شرایط نامناسب پدید آمده بود. در واقع، نگارش ترفندی برای فرار از یوغ ستم جامعه تبعیض‌گر است.

نگارش به سبک اتوبیوگرافیک نزد زنان در ابتدا برای رهاندنشان از زجرها و الزامات اجتماعی بوده است؛ چرا که برای سالیان متوالی هیچ نقشی در فضای بیرونی خانه نداشته و به‌نوعی در چهارچوب خانه محبوس بوده‌اند.

پس از کلت^۱ در اوایل قرن بیستم که نقش پررنگی در کاوش هویت زنانه ایفا نمود، بحث نگارش و هویت در کتاب‌های نوتومب با محتوای بیوگرافیک زنانه، ارتباط تنگاتنگی دارند. به نظر دیدیه^۲ (۱۹۸۱) هر اثر اتوبیوگرافیک گویی کاوش یک هویت است. به عقیده وی نگارش دو موهبت را به نویسنده اعطا می‌کند: اول از همه اینکه بتواند خودش باشد و دوم بتواند از خود لذت ببرد.

طرح موضوع هویت، یکی از ویژگی‌های نگارش زنانه است که در عین حال مبین شخصیت خودشیفته آنان نیز هست. از آنجایی که نوتومب در دوران کودکی شاهد خانه‌به‌دوشی‌های بسیاری بوده کاوش هویت برای وی از اهمیت بالایی برخوردار است.

۲.۳. نگارش و کودکی

یکی از راه‌های یافتن هویت، بازگشت به دوران کودکی است؛ چرا که به نظر فروید به‌طور کلی برای زنان و مردان، کودکی، دوران کلیدی رشد روانی و جسمانی است. وی در سیر تحول و تکامل افراد اهمیت ویژه‌ای برای دوران کودکی قائل بوده و بر این باور است که نشانه‌های بزرگسالی تقریباً همیشه به نشانه‌های اولیه^۳ کودکی ارجاع داده می‌شود. در حقیقت کودکی زمان تثبیت تیک‌های عصبی است که خود نیز منشأ آسیب‌های ثانویه در گفتارهای روانکاوانه است.

یکی از مسائل مهمی که دیدیه از خود می‌پرسد این است که چرا زنان نویسنده همواره به دوران کودکی باز می‌گردند. همان‌گونه که نزد نویسندگان دیگر نیز همچون ساروت در کتاب کودکی^۴، سیمون دوبووار در کتاب *خاطرات یک دختر مطیع*^۵ یا کلت با کتاب *سیدو*^۶ و خانه کلودین^۷ شاهد این مسئله هستیم.

-
1. Colette
  2. Didier
  3. Prime
  4. Enfance
  5. Mémoires d'une jeune fille rangée
  6. Sido
  7. La maison de Claudine

در آثار نوتومب، کودکی دوران بسیار مهمی است؛ دورانی که نویسنده از رمانی به رمان دیگر تمام سعی خود را می‌کند تا بدان بازگردد.

به‌طور کلی زنان نویسنده تمایل دارند برای یافتن هویت واقعی خود به عقده‌های بنیادین دوران کودکی رجوع کنند و برای رسیدن به این مهم راه نوشتن را بر می‌گزینند. نوشتار اتوبیوگرافیک نوشتاری است درونی: از درون جسم، درون خانه، نگارشی ارجاعی به نوستالژی‌ها ....

بازگشت به کودکی و به‌ویژه مادر نزد نویسندگان زن همواره همراه هم بوده است. به‌عنوان مثال کلت در جایی می‌گوید: «من فردی که کم‌کم وجودش را به باقی آثارم تحمیل کرد رها نکردم و او کسی نبود جز مادرم»^۱ (لکارم، ۱۹۹۷، ص. ۹۹) هرچند که بازگشت به کودکی تقریباً در تمامی آثار نوتومب حضور دارد ولی بازگشت به مقوله مادر تقریباً در هیچ‌یک از آثارش دیده نمی‌شود یا کاملاً مبهم است و تنها به‌طور خیلی مختصر در کتاب *متافیزیک آوندها* از علاقه به مادرش صحبت می‌کند. علاقه وی به کودکی تا بدان حد پیش می‌رود که تصمیم می‌گیرد برای ماندن در این دوران، جریان زمان را متوقف کند و این مهم را با بی‌اشتهایی عصبی^۲ محقق می‌کند.

شاید این طرز فکر ناشی از فضای کشور ژاپن باشد جایی که کودکی نوتومب در آنجا سپری شده است. در حقیقت دوران کودکی برای ژاپنی‌ها دورانی بسیار ارزشمند محسوب می‌شود و از لحاظ آرامش و امنیت و اوج امکانات و آسایش در مقام بهشت است. وی در مورد کودکی و نوشتن چنین می‌نویسد:

«بله در مورد کودکی ام می‌نویسم تا آن را بازیابم و بر این باور هستم که این عمل موجبات طولانی‌شدن این دوران را فراهم می‌آورد» (آمانو^۳، ۲۰۰۵، ص. ۷۳).

نوتومب در کتاب *متافیزیک آوندها* برای یافتن منشأ زندگی‌اش اولین ادراکات و یافته‌های کودکی را به قلم در می‌آورد و به همین منوال در آثار مختلفش لحظات بی‌شماری را شاهد هستیم که این جنبه مثبت کودکی را تشدید می‌کند: «وانگهی ده‌سالگی می‌تواند بهترین اتفاقی

1. Lecarme
2. Anorexie
3. Amanieux

باشد که برای فردی می‌افتد. درخشان‌ترین برهه کودکی. هنوز هیچ نشانه نوجوانی در افق پدیدار نگشته.... دوازده‌سالگی همچون شروع یک محدودیت است. آخرین سال‌روز تولد دوران بی‌گناهی که مصیبت نوجوانی را در پی دارد» (نوتومب، ۲۰۰۲، ص. ۷۷).

با نوشتن در می‌یابیم که کودکی منبع اصلی برای جستجوی هویت است. نگارش عین لذت است؛ به همین خاطر است که نوتومب می‌گوید «من بر این باورم که زبان ایجاد شده تا باعث لذت شود» (زومکر^۱، ۲۰۰۳، ص. ۹۷). آری او از کودکی می‌نویسد تا موجبات حظ روحی خود را فراهم کند.

هازل^۲ یکی از چهره‌های نمادین کتاب «مرکور»^۳ می‌گوید: «ادبیات قدرت رهایی بخش دارد. برایم نجات بخش است چرا که بدون آن مدت‌ها بود که مرده بودم» (نوتومب، ۱۹۹۸، ص. ۱۲۹).

نگارش، توانایی دست‌رسی به دنیای موازی دیگری را نیز ایجاد می‌کند یا حتی در کنار واقعیت خلق دنیایی دیگر را تا بتواند از خود تصویر دیگری ارائه دهد، تصویری که معمولاً مطبوع و خوشایند است. در واقع نگارش برای نوتومب نقش درمانی دارد؛ چرا که از خلال آن می‌تواند زندگی خود را باز یابد. شاید به همین خاطر است که سالانه بین سه تا چهار کتاب می‌نویسد و تنها یکی از آن‌ها را در ماه سپتامبر روانه بازار می‌کند.^۴

به‌نظر دیدیه نوشتن «شکستن آینه‌ای است که زن را در تصویری ظاهری محبوس می‌کند. آینه‌ای که هرگز به وی اجازه نمی‌دهد شاهد تصویر واقعی خود باشد» (دیدیه، ۱۹۸۱، ص. ۲۴۱).

۳.۳. خودشیفتگی نوشتار زنانه

به‌نظر لوکارم^۵ در کتاب *توبیوگرافی* «زن‌ها نسبت به آقایان دقت بیشتری به ظاهر فیزیکی خود دارند

1. Zumkir
2. Hazel
3. Mercure

۴. کمالی‌دهقان، س. (دوم خرداد ۱۳۸۷)، *کارگزاران*، پاریس، ژانویه ۲۰۰۸.

5. Lecarme

که باعث می‌شود خود را بیشتر از آنان نگاه کنند». در حقیقت یکی از مختصات اساسی نوشتار زنانه تمایل به اتوبیوگرافی و نوشتار نارسیسیک است. ژانر ادبی خاصی که بیش از همه مورد توجه زنان نویسنده است بی‌شک شامل «من» است؛ بیان ماجرا و داستانی از دید یک اول شخص مفرد: شعر، نامه، خاطرات شخصی، رمان‌هایی با درون‌مایه اتوبیوگرافیک و ....

از آن جا که در بسیاری از جوامع امروزی مشکلات و سختی‌های بی‌شماری گریبان‌گیر افراد است، آثار نوتومب نیز بی‌تردید آکنده به حوادث تیره و تار و انحرافات روانی است. به‌عنوان مثال شخصیت کتاب سوء قصد^۱ به واسطه زشتی، محکوم به زندگی‌ای جدای از جامعه و به دور از عشق است یا در کتاب ظاهر فریبنده دشمن^۲ شاهد خودکشی شخصیت اصلی داستان هستیم که ناشی از خستگی مفرط روانی است یا در کتاب بی‌گناهی قاتل^۳ نویسنده، ظلم و ستم، بی‌رحمی و ابهام را گرد هم می‌آورد. با این حال تمام این سیاهی‌ها را با چنان طنزی در می‌آمیزد که اثری ناب و جذاب از خود به‌جای می‌گذارد.

۳. ۴. نوتومب و رخنه در مقوله اتوبیوگرافی

۳. ۴. ۱. بیوگرافی املی نوتومب

شاید این مسئله جالب توجه باشد که استعداد نوشتن وی تا سن ۱۷ سالگی یعنی زمانی که به بلژیک بازگشتند و در ارتباط با هم سن و سالان خود احساس انزوا می‌کرد، هویدا نشده بود. برای التیام روح دردمندش خود را در اتاقی محبوس کرد و دور از چشم پدر و مادر به نویسندگی روی آورد. در واقع پر واضح است که هدف بزرگ نویسندگی را در سر نپورانیده و صرفاً برای آرامش بخشیدن به روح و روان خود به این کار استمرار بخشید و حقیقتاً که در این عرصه بسیار خوش درخشید.

یکی از دلایل نگارش به این سبک اتفاق ناگواری است که در سن ۱۲ سالگی برای وی پیش آمد. اتفاقی که شاید واگویی شفاهی آن برایش بسیار دردآور باشد. نوتومب خود در این باره چنین می‌نویسد:

1. Attentat
2. Cosmétique de l'ennemi
3. Hygiène de l'assassin

«یک روز که ساعت‌ها بود در آب، دور از ساحل، مشغول بازی بودم تعدادی دست و پاهایم را گرفتند. اطرافم هیچ کس نبود. پس باید داستان دریا می‌بود. چنان ترسیده بودم که صدایم در نمی‌آمد. داستان دریا در امتداد بدنم بالا آمد و مایو را از تنم در آورد. با انرژی تحلیل‌رفته حاصل از ناامیدی مقاومت می‌کردم اما گویی داستان دریا قوی و بی‌شمار بود... درد چنان زیاد بود که جیغم درآمد. فریاد می‌کشیدم» (نوتومب، ۲۰۰۴، ص. ۱۹۱). از این لحظه به بعد است که به قول نوتومب «زندگی بد و تلخ شد» (نوتومب، ۲۰۰۴، ص. ۱۹۳).

برای نویسنده تجاوز یک اختلال روانی و یک شوک عاطفی است. شوکی که باعث نگارش خاصی نزد وی شد. در واقع در رمان‌های مختلف و از دریچه‌های گوناگون قصد دارد درد خود را آرام نماید. بسیاری از منتقدان تکراری بودن آثار نوتومب را از معایب سبک نگارش وی می‌دانند، در صورتی که این موضوع صرفاً ناشی از وجود زخم روحی غیرقابل التیام است. با سبک اتوبیوگرافی زندگی و آثارش را توأمأ در کنار هم قرار می‌دهد تا این زخم را ناخودآگاه دوباره ایجاد کند و زندگی‌اش را با تخلیه روانی از این موضوع روشنی ببخشد. به قول مادرش دنیل نوتومب، «املی از حافظه‌ای استثنایی در بازسازی اطلاعات یا به خاطر آوردن نشان برخوردار است» و به همین خاطر است که بعد از تعرض جنسی که هیچ‌گاه از خاطرش تعدماً یا به‌طور غیرارادی پاک نمی‌شود، در وی نوعی دشمن درونی ایجاد شد که به گفته خودش باعث تغییرات جسمانی در او گردید: در عرض یک سال دوازده سانتی‌متر قد کشید و علائم جسمانی بلوغ در وی پدیدار شد. او که از جسم خود و این دشمن درونی و بزرگ‌شدن بیزار بود تصمیم می‌گیرد به این تغییر و تحولات جسمانی پایان بخشد. او بی‌اشتهایی عصبی را در پیش می‌گیرد تا این صدای درونی کشته شود. به دنبال این ریاضت سخت، سینه‌هایش دوباره تخت می‌شود و احساس کوچک‌بودن و شعف بر وی مستولی می‌گردد. در حقیقت نگارش برای املی نوعی شفا و تعالی است و به همین خاطر است که شاهد نشانه‌های زندگی در تک تک آثارش هستیم.

۴. بخش سوم: مطالعه آثار نوتومب

در این بخش، به رمان‌های اتوبیوگرافیک نوتومب و اتوفیکسیون‌های او می‌پردازیم که در حقیقت با این عمل به پایه‌ای نظری با رویکردی انتقادی نسبت به رمان‌های نوتومب دست می‌یابیم.

۴. ۱. انواع اتوبیوگرافی نوتومی

تقریباً در تمامی مصاحبه‌ها و مقالات نوتومب دیده می‌شود که او در مورد سبک نگارشش می‌گوید: «در هر یک از رمان‌هایم اندکی از من وجود دارد»^۱

از خلال این کتاب‌ها به دنبال این هستیم که بدانیم نقش نویسنده و انواع اتوبیوگرافی انتخابی چیست؟ در ابتدا با کتاب‌هایی که کاملاً وجه مشخصه این سبک را دارند همچون *خرابکاری عاشقانه*، *متافیزیک آوندها* و *نه آدم نه حوا* خواهیم پرداخت و سپس آثاری که نویسنده شمه‌ای از اتوبیوگرافی را در آن‌ها قرار داده است بی‌آنکه کاملاً این خصیصه را داشته باشند. البته باید به خاطر داشت که نوتومب خود نیز وجه تمایز خاصی بین رمان، اتوبیوگرافی و اتوفیکسیون قائل نمی‌شود و به نظر وی موضوع هر سه یکی است: انسان و بشریت.

خرابکاری عاشقانه

این اثر، دوازدهمین کتاب چاپ‌شده نوتومب است که در آن خاطرات پنج تا هشت سالگی کودکی به نام املی از زبان خودش در کشور چین بیان می‌گردد. پر واضح است که نویسنده و قهرمان یک نفر هستند. این رمان آغشته به تفکرات، تصویرسازی‌ها و اصالت‌های کودکی نگاشته شده است. نوتومب می‌گوید: «هیچ سبک پوشاننده‌ای بدتر از اتوبیوگرافی نیست. فکر می‌کنم در رمان‌هایی که اتوبیوگرافی نیستند، حقایق بیشتری را نسبت به رمان‌های اتوبیوگرافی ام برملا کرده‌ام» (باین برگی و دن توندر^۲، ۲۰۰۳)

با توجه به گفته‌های نوتومب در مقالات و مصاحبه‌ها، این گونه برداشت می‌شود که توفیر چندانی میان کتاب‌هایش از منظر بیان حقیقت وجود ندارد. براساس تعریفی که لوژون^۳ در

1. Godineau, « Amélie Nothomb : j'écris plus de trois livres par an ».

2. Susan Bainbrigge et Jeanette den Toonder

3. Philippe Lejeune

کتاب *قرارداد اتوبیوگرافیک* به دست می‌دهد، این کتاب می‌تواند یک اتوبیوگرافی باشد؛ چرا که به الزامات زمانی پاسخ می‌دهد: داستانی گذشته‌نگر که به نثر نگاشته شده و موضوع آن قسمتی از زندگی فردی نویسنده است. با اینکه هیچ‌گاه نام نویسنده، راوی و شخصیت اصلی در داستان ذکر نمی‌شود اما کاملاً نسبت به هویتشان مطلع هستیم. با این حال گویی نویسنده تعهدی برای بیان مستقیم زندگی‌اش در باب حقیقت نمی‌بیند و این قرارداد در این اثر نمایان نیست. باید اذعان داشت که نویسنده به جهت بیان تحول و رشد کودک هفت‌ساله به تخیلات نیز متوسل می‌شود. حال معلوم نیست که قصد نویسنده بیان دنیای خیالی دخترک بوده یا تنها خواسته کمی تخیل در کتابش بگنجانند و برای دگربار خواننده‌اش را گیج کند. به گفته دوبروفسکی^۱ *خرابکاری عاشقانه* می‌تواند خود تخیل پندارانه^۲ باشد؛ زیرا تعاملی است میان رمان‌نویسی و اتوبیوگرافی نویسی.

نوتومب در پاسخ به این پرسش که آیا *خرابکاری عاشقانه* اثری اتوبیوگرافیک است

می‌گوید:

«کاملاً. حتی نام شخصیت‌ها را نیز تغییر ندادم. به خوبی کودکی‌ام را به خاطر دارم، حتی زمانی که بسیار کوچک بودم. کودکان دنیا با هم می‌جنگیدند و این اولین بازیمان بود. اینکه جنگمان چنان ابعاد بزرگی را به خود دیده بود به این دلیل بود که در پکن گیر افتاده بودیم و شاید به این خاطر که بزرگ‌ترهایمان دیپلمات بودند و مثل ما زندگی نمی‌کردند.»^۳

املی کوچک در این کتاب برای خود اهمیت اغراق شده ای قائل می‌شود. با نوعی سر مستی همراه با خودشیفتگی در مورد خود سخن می‌گوید: «دنیا وجود دارد چرا که من وجود دارم»، «تمام دنیا به من ختم می‌شود» یا «مرکز نیروی جاذبه جهان ردپایم را دنبال می‌کرد». در حقیقت این‌ها نمونه‌هایی از خودمحوری کودک نویسنده است. این خودمحوری در کتاب‌های *خرابکاری عاشقانه* و *متافیزیک آوندها* تا حدی پیش می‌رود که خود را خدا می‌بیند.

1. Doubrovsky

2. Autofictionnel

3. Madeleine Tombeur

متافیزیک آوندها

در این کتاب نوتومب خاطراتش را تا سن سه سالگی بیان می‌کند؛ سنی که عموماً چیزی از آن به یاد نمی‌آوریم. هرچند که روی جلد این کتاب عنوان رمان به چشم می‌خورد در دسته اتوبیوگرافی‌ها گنجانده می‌شود. این کتاب از روز اول خلق نویسنده، راوی و شخصیت اصلی آن سخن می‌گوید. با اینکه مادرش از حافظه وی بسیار تعریف می‌کند «او حافظه ای بسیار قوی‌تر از دیگر هم‌سن و سالانش دارد» (زومکر، ۲۰۰۳، ص. ۱۱۱)، ژانر اتوبیوگرافی برای سن صفر تا سه سالگی با مشکلات بسیاری روبه‌روست و باور این مسئله بسیار سخت است که آدم بزرگسالی بتواند خاطرات کودکی بسیار دور خود را با چنین جزئیاتی به خاطر آورد. فاصله زمانی بین «من» حال و «من» گذشته از دیگر مشکلاتی است که چنین سبکی به همراه دارد. نوتومب در این اثر دائماً تناقض‌گویی می‌کند علی‌الخصوص آنجا که می‌گوید: «این شکلات سفید بود که حافظه‌ام را به وجود آورد، همان‌گونه که برایم هویت به ارمغان آورد. از فوریه ۱۹۷۰ همه چیز را به خاطر می‌آورم.» این درحالی است که وی در ماه اوت ۱۹۶۷ متولد شده است. او خود نیز اعتراف می‌کند: «قبل از شکلات سفید هیچ چیز را به خاطر نمی‌آورم. و فقط به گفته‌های نزدیکانم باید اطمینان و اکتفا کنم که آن هم به نفع من تفسیر شده است» (زومکر، ۲۰۰۳، ص. ۳۵).

در حقیقت او ما را در بازسازی دو سال اول زندگی‌اش سهیم می‌کند؛ یا به عبارتی دیگر در به‌کارگیری از حوادث غیرواقعی و خیالی. همچنین دو سال اول زندگی خود را با دکوری خیالی ترسیم می‌کند. با مطالعه این اثر در می‌یابیم که نوعی توالی بین زندگی واقعی نویسنده و تخیلاتش وجود دارد و این درست تعریف اتوفیکسیون از دیدگاه دوبروفسکی است.

نه آدم نه حوا

با این‌که این کتاب نام رمان را حمل می‌کند، در حقیقت به عناصر هر چهار دسته‌بندی لوژون پاسخ می‌دهد. خواننده در می‌یابد که یک داستان منشور گذشته‌نگر از قسمتی از زندگی فردی به‌ویژه زندگی عاطفی نویسنده است. باز هم نویسنده با ضمیر شخصی «من» به میدان می‌آید و به سرعت مخاطب را در جریان زندگی شخصی خود قرار می‌دهد مثلاً این‌که نامش

املی است و زبان ژاپنی می‌خواند. هرچند که خواننده یکسانی هویت بین نویسنده، راوی و شخصیت اصلی داستان را در می‌یابد، قرارداد اتوبیوگرافیک کاملاً در این داستان غایب است و بنابراین این کتاب را در دسته اتوفیکسون قرار می‌دهیم. از آنجایی که تیتراژ این کتاب رمان است باید در ذهن داشت که به‌نظر لوژون این مسئله خود می‌تواند مبین عنصر ساختگی و خیالی این کتاب باشد.

۲.۴. بررسی رمان‌های نوتومب با اشارات اتوبیوگرافیکی

بی‌گناهی قاتل

این کتاب اولین اثر چاپ‌شده نوتومب است؛ هرچند نام نویسنده با شخصیت اصلی داستان یکی نیست ولی کاملاً با املی نوتومب در دنیای واقع تطابق دارد. وی برای اینکه بر یکی بودن کتاب‌ها با دنیای واقعیش صحنه بگذارد چنین می‌گوید: «نویسندگی بی‌شرمانه‌ترین حرفه جهان است. نویسندگان تنها از خود سخن می‌گویند» (نوتومب، ۱۹۹۲، ص. ۱۳۶). پرتکستا تاج^۱ شخصیت اصلی داستان، همزاد نویسنده است و نکات مشترک بین این دو به‌قرار زیر است:

- همچون نوتومب، در سن کم کتوهای پر از کتاب‌های نوشته شده دارد که به چاپ نرسانده و مثل او نویسنده‌ای بیش از حد پرکار^۲ است؛
  - مانند نوتومب در آرزوی جاودانه ماندن در کودکی، از خوردن امساک می‌ورزیده و تنها به حدی از غذا کفایت می‌کرده است که موجبات بقایش را فراهم آورد؛
  - هر دو برای کودکی ارزش بسیار والایی قائل هستند و آن را دوران قداست، پاک، بی‌گناهی و زیبایی می‌دانند، «پاک‌جاودانگی کودکی» (نوتومب، ۱۹۹۲، ص. ۱۳۶).
- با همه این اوصاف برای خواننده درک این یکسان بودن کمی مشکل است هرچند که نوتومب تمام شباهت را با بیان این جمله از بین می‌برد: «پرتکستا خود من است. هر جمله‌ای را که در دهان او گذاشتم، جمله‌های واقعی خودم بود.»^۳

1. Prétextat Tach

2. Graphomane

3. Gannac, « J'ai un ennemi en moi » Psychologies.com 2000

ردای یونانی

ردای یونانی^۱ کتابی است شامل دیالوگی طویل یا بهتر بگوییم رویارویی کلامی بین نویسنده‌ای با نام A.N پس از ریکاوری عمل در بیمارستان و دانشمندی از قرن بیست و ششم. همچون بی‌گناهی قاتل از یک فرم و محتوا تبعیت می‌کند. در مورد ساختار اثر، خواننده کاملاً از خلال این دیالوگ به همزاد بودن شخصیت نویسنده داستان پی می‌برد. خواننده نظاره‌گر جدالی است بین دو «moi» که دائم ضد و نقیض هم را می‌گویند. این کتاب نیز بیانگر افکار اصلی نویسنده در مورد موضوعات کنونی است. در حقیقت محتوای کتاب، تخیلی است در مورد خودش یا به عبارتی اتوفیکسیون. با این که در هیچ کجا حرفی از قرارداد اتوبیوگرافیک به میان نیامده اما با لحن کنایه‌آمیزی در انتهای کتاب می‌گوید: «هنگامی که دست‌نویس کتابم به پایان رسید آن را نزد ناشرم بردم و گفتم که داستانی است واقعی اما هیچ‌کس حرفم را قبول نکرد» (نوتومب، ۱۹۹۶، ص. ۱۵۴). نوتومب در حقیقت در صحنه‌ای کاملاً خیالی، خود واقعی‌اش را به روی صحنه می‌آورد.

اسید سولفوریک

این کتاب بی‌شک داستانی تخیلی است اما خواننده‌ای زیرک می‌تواند در آن نشانه‌های قرارداد اتوبیوگرافیک را در یابد. با مطالعه این اثر به وجه مشخصه نوتومبی دست می‌یابیم: طرح موضوعاتی همچون تجاوز، افراط، درد، انحرافات روانی و اختلالات فیزیولوژیکی، نداشتن اعتماد به نفس شخصیت اصلی و طرد شدن در بزرگسالی و... بین شخصیت اصلی و املی شباهت‌های بی شماری یافت می‌شود: پانونیک، شخصیت اصلی داستان همچون کودکی نوتومب خود را خدا می‌داند، همچنین نوتومب کار خدا را با کار نویسنده قیاس می‌کند.

۵. نتیجه‌گیری

مدرن بودن درون‌مایه‌های نگارش نوتومب همواره یکی از عناصر موفقیت او در جامعه فرانسه‌زبان است:

---

1. Péplum

موضوعاتی همچون عشق، رابطه، بدن زن، بی‌اشتهایی عصبی، خودکشی، تنهایی و افسردگی.

همچنین فرانسیس اسمنارد، رئیس چاپخانه‌البن میشل، موفقیت وی را ناشی از شخصیت، شوخ‌طبعی، خودجوشی، سلاست زبان، وفاداری، صداقت در کلام و تحصیلات خوبش می‌داند.

آثار نوتومب علی‌رغم سلاست و شفافیت ظاهری، از سطوح مختلف پیچیدگی برخوردار است. یکی از نقدهایی که بسیار به آثار نوتومب وارد می‌شود ارائه‌ی تصویری افراط‌آمیز از خود نویسنده است: «نوتومب بیش از حد به املی پرداخته است» (آمانو، ۲۰۰۵، ص. ۲۹۳). شاید به لطف این نقل‌قول از خود املی نوتومب به اولین اندیشه‌ی سازنده‌ی ژانر اتوبیوگرافیک نزد وی و انتزاعیات ذهن نویسنده دست یابیم؛ انتزاعیاتی که گفتمان روایت نویسنده را در بر می‌گیرد:

«گهگاهی این حس را دارم که فقط تمایلات درونی خود را بررسی کنم و بعد، از خود می‌پرسم این مسائل برای چه کسی جز خودت جالب است؟ اما هر از گاهی فکر می‌کنم که احساساتی دارم که باید با دیگران تقسیم کنم و درست در همین مواقع است که کتاب‌هایم را چاپ می‌کنم.»^۱

نگارش برای وی همچون قسمتی از جسم اوست یا به گفته‌ی خودش «بچه‌های کاغذی‌اش» (آمانو، ۲۰۰۵، ص. ۲۶۴).

با مطالعه‌ی صورت‌گرفته روی انواع اتوبیوگرافیک در آثار نوتومب در می‌یابیم که علاقه‌ی وی بیشتر از همه، همانند بسیاری از زنان نویسنده‌ی فرانسوی همچون مارگاریت دوراس، آنی ارنو، کاترین میله، به اتوفیکسیون معطوف است با همان تعریفی که دوبروفسکی از این نوع ادبی می‌دهد. همچنین می‌توان در اینجا اشارتی به این نکته از هوبیر داشت که می‌گوید: «رمان شخصی، تحت پوشش تخیلات نویسنده، داستان زندگی یا بحران زندگی وی را بیان می‌کند. اعترافات غیرمستقیمش برای رهاشدن از برخی دردهای روحی، به‌واسطه‌ی عنصر تخیل عنوان می‌شود که همگی این‌ها نقش تصفیه‌کننده‌ی روح و روان نویسنده را ایفا می‌کنند.»^۲

1. <http://www.amelienothomb.fr/journaux/DirectSoir.pdf>> 6.

2. Hubier

در حقیقت، نگارش برای نوتومب نوعی رضایت شخصی و حظ روحی به ارمغان می‌آورد که خود او از آن به‌عنوان عنصری برای تشویق به همدردی و علاقه خوانندگان وفادارش که با وی همزاد پنداری می‌کنند، یاد می‌کند. باید اذعان داشت که تحسین خوانندگان، او را از یک نیاز عاطفی اغنا می‌کند. نوتومب که از کودکی تا جوانی دستخوش ناملایمات بسیاری بوده و نیاز به تخلیه روحی و روانی دارد، به سبکی روی آورده تا از یک سو بتواند در کانون جمعی نفوذ کرده و آن‌ها را در مصائب و خاطرات خود سهیم کند تا باری از باز شدن گره‌های شخصیتی‌اش کاسته شود و از سوی دیگر بتواند حریم خصوصی و تنهایی خود را نیز حفظ کند.

او به دنبال این است تا با کاوش در گذشته و به مدد چنین سبکی در نگارش، هر آن چه که در کودکی بر وی تحمیل شده است را دوباره فراخواند و از خلال بیان چندباره آن‌ها به نوعی گفتاردرمانی دست یابد تا با صحبت در مورد این گونه مسائل بتواند به ذهنش آرامش بخشد و از انزجار گذشته بکاهد.

کتابنامه

- کمالی دهقان، س. (دوم خرداد ۱۳۸۷). کارگزاران. برگرفته از:

- Amanieux, L. (2005), *Amélie Nothomb: L'éternelle affamée*, Paris: Albin Michel.
- Bainbrige, S. Den Toonder, J. (2003), *Amélie Nothomb. Authorship, Identity and Narrative Practice*, USA: Peter Lang.
- Didier, B. (1981). *L'écriture-femme*. Paris: PUF.
- Doubrovsky, S. (1988). *Autobiographie, vérité, psychanalyse*. Paris: PUF.
- Ducousset, Richard. (5 septembre 2007). *Amélie Nothomb. Seizième roman, nouveau succès*. Direct Soir, numéro 194. <[http:// www.amelienothomb.fr/journaux/ DirectSoir.pdf](http://www.amelienothomb.fr/journaux/DirectSoir.pdf)>
- Gannac, A. (2000). *J'ai un ennemi en moi* Psychologies.com. <<http:// univers.mylene-farmer.com/ nothomb /psychologies.htm>>
- Godineau, E. (2003). *Amélie Nothomb: J'écris plus de trois livres par an, mais je n'en publie qu'un*. <<http:// www.linternaute.com/ femmes/ itvw/ 0309nothomb.html>>
- <http://www.kargozaaran.com/>
- <http://www.edu.ge.ch/po/resde/realisa/travaux/francais/sifemmes/guide.pdf>
- Hubier *étaient contées*, Guide méthodologique pour faire connaître l'apport des femmes à l'histoire, à la littérature, aux arts, au monde des idées et à la société. <<http://www.edu.ge.ch/po/resde/>>

- Junod, H. *Si les femmes' nous étaient contées, Guide méthodologique*.
- Lecarme, J. et Lecarme-Tabone, E. (1997). *L'autobiographie*. Paris: Armand Colin.
- Lejeune, P. (1975). *Le pacte autobiographique*. Paris: Seuil.
- Nothomb, A. (1992). *Hygiène de l'assassin*. Paris: Albin Michel.
- Nothomb, A. (1996). *Péplum*. Paris: Albin Michel.
- Nothomb, A. (1997). *Attentat*. Paris: Albin Michel.
- Nothomb, A. (1998). *Mercur*. Paris: Albin Michel.
- Nothomb, A. (2000), *Métaphysique des tubes*. Paris: Albin Michel.
- Nothomb, A. (2001), *Cosmétique de l'ennemi*. Paris: Albin Michel.
- Nothomb, A. (2002), *Robert des noms propres*. Paris: Albin Michel.
- Nothomb, A. (2004). *Biographie de la faim*. Paris: Albin Michel.
- Tombeur, M. (1998). *Le logographe* . 3 avril. <[http:// univers.mylenefarmer.com/nothomb/ logographe.htm](http://univers.mylenefarmer.com/nothomb/logographe.htm)>
- Zumkir, M. (2003), *Amélie Nothomb de A à Z. Portrait d'un monstre littéraire*. Paris: Le Grand Miroir.